LECTIONES TULLIANAE.

SCRIPSIT W. G. PLUYGERS.

CAPUT IX.

Oratio de Imperio Pompeii.

Orationis Pompeianae § 6. idoneum praebet firmamentum emendationi, qua olim apud Livium (XXII. c. 41.) pro » *impedimenta* per convallem medium agmen traducit" » *ipse* p. c. m. a. tr." restitui. In hac enim paragrapho idem illud *ipse* eadem de causa in compluribus libris factum est *imperator*. Sed locum apponam. Emendata lectio est » quibus est a vobis et ipsorum et rei publicae causa consulendum"; libri vitiosi » a vobis et imperatoribus rei publicae" Scilicet et apud Livium et apud Ciceronem *ipe* librario erat pro *impe*: vocabulum truncatum videbatur: pro suo quisque ingenio explevit. Apud eundem Livium (XXXVII. c. 45.) pro »quid ipsi dicamus" Vossianus habet »quid tempore dicamus". Librarius confudit *ipi* et *ipe*. Non prorsus inutile videtur talia proferre, in quibus perspecta corruptelae ratio aliis scriptorum locis saluti esse possit.

§ 15. Ceterarum provinciarum vectigalia vix sufficiunt ad ipsas provincias tutandas, Asia vero omnes terras opibus facile vincit. »Itaque haec vobis provincia, Quirites, — non modo a calamitate, sed etiam a metu calamitatis est defenden-

da. Nam in ceteris rebus, cum venit calamitas, tum detrimentum accipitur, at in vectigalibus non solum adventus mali, sed etiam metus ipse affert calamitatem. Nam cum hostium copiae non longe absunt, etiam si irruptio nulla facta est, tamen pecua relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit?" Libri omnes »pecora relinquuntur"; quod supra scripsimus ex Servio ad Virg. Georg. III. 64. receptum est. Nec *pecora* nec *pecua* verum esse videtur. Nam relinquendi verbum, qua potestate hoc loco usurpatur, accommodatissime ponitur de ipso opere vel studio quod deponitur, aut de instrumentis operis vel adiumentis studii quae dimittuntur. Velut si agricultura deseritur, aratrum, boves relinqui recte dicuntur; haec enim sunt instrumenta coloni: sic in pace relinquuntur arma, instrumenta belli: sic relinquuntur libri, si studium litterarum conquiescit. Sed quis umquam ita locutus est, ut significans, non amplius quaestui ex pascendis ovibus, capris, suibus operam dari, diceret: »relinquuntur oves, caprae, sues" aut »pecora relinquuntur". Ipsum, ni fallor, verbum quod Cicero scripsisse videtur suppeditabit Varro de re r. pluribus locis, velut III. 1. § 9. »(res pastoricia) duplex est, tametsi ab nullo satis discreta, quod altera est villatica pastio, altera agrestis, quae et *pecuaria* appellatur et multum homines locupletat et ad eam rem aut conductos aut emtos habent saltus". Ibid. § 9. »Cum putarem esse rerum rusticarum, quae constituta sunt fructus causa, tria genera — tres libros institui, e quis duo scripsi, primum — de agricultura, secundum de *pecuaria*" etc. Ibid. II. 10. § 4. »non omnis (servorum) apta natio ad *pecuariam*". Ibid. II. 5. § 3. »bos in *pecuaria* maxima debet esse auctoritate." Ibid. II. 2. § 2. »dicam de primigenia *pecuaria*". Cicero igitur propriis nominibus duas partes rei rusticae proponit e quibus uberrima vectigalia essent, pecuariam et agriculturam, scripsitque »*pecuaria relinquitur*, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit". Nam quod ad »mitte in Venerem pecuaria" (Georg. III. 64.) in commentariis Servianis legitur: »*Pecuaria* ab eo quod est pecuare venit: nam *pecua*, ut ait in Pompeiana Cicero, ab eo quod est pecu venit, ut genu genua", quis, inquam, Servium ita scripsisse credat? De

vocabulo *pecuaria* disputatur; quid huc pertinet Ciceronem alicubi *pecua* scripsisse? Nonne veri multo similius est Servium locum ex Pompeiana attulisse, in quo idem legebatur *pecuaria*, et exposuisse diversam originem vocabuli apud Virgilium et apud Ciceronem. Sed exspecto quid dabunt libri mss. Serviani his annis, ut audio, summa diligentia a viro docto Germano excussi.

§ 54. »Quae civitas antea umquam fuit, non dico Atheniensium, quae satis late quondam mare tenuisse dicitur, non Karthaginiensium, qui permultum classe ac maritimis rebus valuerunt, non Rhodiorum, quorum usque ad nostram memoriam disciplina navalis et gloria remansit; quae civitas umquam antea tam tenuis, quae tam parva insula fuit, quae non portus suos et agros et aliquam partem regionis atque orae maritimae per se ipsa defenderet." In hac forma orationis particula *sed* non potest abesse. »*Sed* quae civitas umquam [antea] tam tenuis" etc.

§ 58. »Mea quidem sententia, Quirites, unus A. Gabinius belli maritimi rerumque gestarum Cn. Pompeio socius adscribitur". Pertinent haec nisi fallor ad laudem Pompeii ad posterorum memoriam transituram, cuius laudis pars Gabinio tribuetur. Itaque lego *adscribetur*.

ORATIO PRO A. CLUENTIO.

§ 27. »Petit Oppianicus ut sibi Sassia nubat —. Illa — quod haberet ille tres filios idcirco se ab iis nuptiis abhorrere respondit. Oppianicus qui pecuniam Sassiae concupivisset, domo sibi quaerendum remedium existimavit ad eam moram quae nuptiis afferebatur". In *domo* neque rem neque syntaxin facile expedies. Oppianicus autem filios sustulit domumque ita vacuam reddit. Quemadmodum hoc dici possit »domo remedium quaerere" non perspicio. Suspicor in *domo* latere *continuo* vel simile quid.

§ 34. Cn. Magius cum cognovisset uxorem esse gravidam testamentum fecit, qua grandem ei pecuniam legat a filio, si qui natus esset. Moritur Magius. »Quid Oppianicus fecerit cognoscite. — Quae pecunia mulieri legata erat a filio, si qui natus esset, eam praesentem Oppianicus non debitam mulieri solvit, si haec solutio legatorum et non merces abortionis appellanda est". Quod pecuniam *praesentem* Oppianicus solvisse dicitur, me adducit ut suspicer Ciceronem scripsisse »*nondum* debitam mulieri"; nam post partum demum pecunia debita erat.

§ 42. Crebro in hac oratione interpolatoris manum deprehenderunt viri docti. Eiusdem fraus bis verbum intulit in »Erat huic inimicus Oppianicus: [erat] sed tamen [erat] vitricus; crudelis et huic infesta mater, at mater". In nonnullis adeo libris prius *erat* ante *sed* omittitur.

§ 56. Condemnato Scamandro reus fit Fabricius oratque Ciceronem ut causam suam suscipere vellet. Cicero causam desperatam repudiat. »Itaque tum ille inopia et necessitate coactus in causa eiusmodi ad Caepasios fratres confugit, homines industrios atque eo animo, ut quaecunque dicendi potestas esset data in honore atque in beneficio ponerent. Iam hoc prope iniquissime comparatum est, quod in morbis corporis, ut quisque est difficillimus ita medicus nobilissimus atque optimus quaeritur, in periculis capitis, ut quaeque causa difficillima est, ita deterrimus obscurissimusque patronus adhibetur". In altera parte paragraphi explicatius necessitas illa proponitur, quae Fabricium ad Caepasios adduxit. Itaque legendum videtur. »*Nam* hoc prope iniquissime comparatum est". Idem vitium tollendum est § 67. et legendum »*Nam* hoc non ignoratio" pro »Iam h. n. i."

§ 107. »Longum est de singulorum virtute ita dicere: quae quia cognita sunt ab omnibus, verborum ornamenta non quaerunt". Laudes quae praemittuntur Balbi et Considii paucissimis verbis absolutae sunt, ut sine causa dicatur *ita* de ceterorum virtute dicere longum esse. Tum non constat quae

ab omnibus cognita esse dicantur. Num ea quae de singulorum virtute orator proferre posset, nisi longus esse nollet? Sed ea suppressa oratio quemadmodum orationis ornamenta quaerere potest? Codex Laurentianus (M.) hoc loco mutilus veram lectionem habuisse videtur, cuius *non quaerit* (sunt haec prima vocabula in M. post lacunam aliquot paragraphorum) certa vestigia retinet. Nam legendum est »Longum est de singulorum virtute [ita] dicere: quae quia cognita *est* ab omnibus verborum ornamenta non *quaerit*".

§ 115. Disputatur litis aestimationem iudicium appellari non oportere »Numquam enim ea diligentia quae solet adhiberi in ceteris iudiciis, eadem reo damnato adhibita est". Sententia haec est: in ea parte iudicii, qua quaeritur utrum nocens sit reus an innocens, diligentiores sunt iudices quam in litis aestimatione, quae sequitur condemnationem. Ergo legendum est »in *cetero iudicio*".

§ 186. Tabellae quaestionis proferuntur, in quibus Cluentius aperte veneni insimulatur. Postquam harum tabellarum fidem orator elevare conatus est ita pergit: »Esto: in tabellis nihil est auctoritatis: quid, ipsa quaestio iudicibus, quid, amicis hospitibusque Oppianici, — quid huic tandem ipsi tempori cur non servata est? quid istis hominibus factum est, Stratone et Nicostrato? Quaeso abs te, Oppianice, servo tuo Nicostrato quid factum esse dicas etc." Recte repositum est »in tabellis *nonnihil* est auctoritatis". Praeterea »Stratone et Nicostrato" delendum esse videtur. Nam appellatio accusatoris de servo suo Nicostrato tam arcte coniuncta est cum praecedentibus »quid istis hominibus factum est", ut quidquid interponitur orationis cursum frangat.

§ 192. »Iam vero quod iter Romam eius mulieris fuisse existimatis? — quos concursus in his oppidis, quantos et virorum et mulierum gemitus esse factos: mulierem quamdam Larino atque illam usque a mari supero Romam proficisci cum magno comitatu et pecunia, quo facilius circumvenire iudicio capitis atque opprimere filium possit". »Mulierem quandam

Larino atque illam" iam aliis corruptum esse visum est. Ernestio spurium videtur *Larino*. Equidem haec inter se dictitasse suspicor qui ut nefariam matrem spectarent concurrebant: »mulier quaedam Larinas hac Romam proficiscitur ad opprimendum filium"! Quae oratio si ab alio refertur ita constituenda est: »mulierem quamdam *Larinatem illa* — Romam proficisci" etc.

ORATIO PRO C. RABIRIO.

§ 5. Id in hac causa Cicero efficere summopere nititur, ut non Rabirii caput, sed rei publicae salus in discrimen vocari videatur. »Agitur enim nihil aliud in hac causa, Quirites, nisi ut nullum sit posthac in re publica publicum consilium, nulla bonorum consensio contra improborum furorem et audaciam, nullum extremis rei publicae temporibus perfugium et praesidium salutis. Quae cum ita sint, primum quod in tanta dimicatione capitis famae fortunarumque omnium fieri necesse est, ab Iove Optimo Maximo ceterisque dis deabus immortalibus, quorum ope et auxilio multo magis haec res publica, quam ratione hominum et consilio gubernatur, pacem ac veniam peto" etc. Dimicatio igitur, quam dicit orator, non tam est pro salute rei quam contra improborum furorem et audaciam, qui praesidia rei publicae in Rabirio oppugnando evertere tentabant. Idcirco *tanta* est dimicatio, quia non ad salutem unius hominis, sed ad conservandam rem publicam pertinebat. Propterea etiam invocantur Dii »quorum ope et auxilio *res publica* gubernatur". Equidem non video quemadmodum in hac sententia verba »capitis famae fortunarumque omnium" retineri possint. Illata esse videntur ex § 1. »in hac defensione capitis, famae fortunarumque omnium C. Rabirii"? Sed etiam per se spectata aliquam offensionem habent. Nam si plures dimicationes conferuntur et disceptatur quae sit earum maxima ac gravissima, id ex gravitate rei diiudicandum est de qua est dimicatio. Maior est v. c. dimicatio capitis quam fortunarum; sed pari inter se gravitate et

magnitudine sunt omnes capitis dimicationes. Ergo non potest in ea re cogitari gradatio, aut dici »tanta dimicatio capitis" quasi gravior in hac causa esset dimicatio capitis quam in quacunque alia causa.

§ 7. Defensioni ab inimicis Rabirii semihorae spatium praestitutum erat, quod temporis spatium, quamquam angustum, in tam firma causa satis erat ad reum defendendum. »Nisi forte de locis religiosis ac de lucis, quos ab hoc violatos esse dixisti, pluribus verbis tibi respondendum putas: quo in crimine nihil est umquam abs te dictum nisi a Cn. Macro obiectum esse [crimen] id Cn. Rabirio. In quo ego demiror meminisse te, quid obiecerit C. Rabirio Macer inimicus, oblitum esse quid aequi et iurati iudices iudicarint". *Crimen* delendum esse Bakius censuit. Viro clarissimo sententiam meam probare spero, si praeterea nomen proprium ante *inimicus* abiicio. Nam in ea re levitas accusatoris cernitur, quod unicum huius criminis firmamentum inimici malitiam posuisset a religione et aequitate iudicum repulsam. In qua sententia inimici malitia in genere intelligenda est, non ad certum quemdam inimicum referenda. Neque etiam in sequentibus C. Curii nomen, sine offensione interpositum est, quod in hac sententia oratoris eum locum quo nunc legitur obtinere non potest.

In sequentibus (§ 8.) »An de sororis filio diligentius respondendum est? quem ab hoc necatum esse dixisti, cum ad iudicii moram familiaris funeris excusatio quaereretur. Quid enim est tam veri simile, quam cariorem huic sororis maritum quam sororis filium fuisse? atque ita cariorem ut alter vita crudelissime privaretur, cum alteri ad prolatationem iudicii biduum quaereretur" a Lambino discedendum esse videtur, cuius auctoritatem secutus in Orelliana editione II *cum* ante *alteri* circumscripsit Halmius. Nam deleta coniunctione vitiosa fit sententia. Cuius rei facilis est demonstratio, si in utroque membro genus cum specie permutamus et sententiam ita proponimus: non est verisimile Rabirium sororis maritum ita cariorem habuisse quam sororis filium, ut alteri maximum incommodum (mortem) afferret, alteri perexiguum commo-

dum (iudicium in diem tertium prolatum). Quis non sentit hanc sententiam pro perexiguo maximum commodum requirere? Verum recte se habet antiqua lectio, quae significat non verisimile esse ita cariorem fuisse maritum sororis, ut exiguum eius commodum Rabirius filii sororis pernicie compensaret; ut filium vita privaret, *quamquam* mors eius nihil boni marito erat allatura, nisi ut iudicium proferretur.

§ 21. Quaeritur de Labieno quid Rabirium facere convenerit, cum summi in re publica viri ex senatus consulto ad arma vocati consules sequerentur, cum »Q. Scaevola confectus senectute, perditus morbo, mancus et membris omnibus captus ac debilis hastili nixus et animi vim et infirmitatem corporis ostenderet." Restituenda est propria in tali re locutio hastili *in*nixus.

§ 27. »An non intelligis", ita pergit orator § 26, »An non intelligis quos homines et quales viros mortuos summi scelere arguas". Nam si C. Rabirius, quod arma contra L. Saturninum tulit, fraudem capitalem admisit, quid dicemus de Q. Catulo, de M. Scauro, de duobus Muciis, de L. Crasso, de M. Antonio? quid de equitibus patribus nostris et de ceterorum ordinum honestissimis viris, qui omnes in eadem causa reperti sunt in qua Rabirius fuit. »Sed quid ego de iis omnibus, qui consulari imperio paruerunt, loquor? de ipsorum consulum fama quid futurum est? L. Flaccum — nefarii sceleris ac parricidii mortuum condemnabimus? adiungemus ad hanc labem ignominiamque mortis etiam C. Marii nomen? C. Marium, quem vere patrem patriae, parentem inquam vestrae libertatis atque huiusce rei publicae possumus dicere, sceleris ac parricidii nefarii mortuum condemnabimus"? Complura habet hic locus, quae eum impediunt qui sententiam oratoris firmiter tenere conatur. Nam primum quaeret frustra quid sit »labes ignominiaque mortis"; tum haerebit in verbo »inquam" incommode interposito; postremo dubitabit an in coniunctione verborum qualis est »sceleris ac parricidii nefarii", in qua alterum nomen in epexegesi est, possit salvis cogitandi legibus illud alterum nomen habere adiectivum

sibi adiunctum, cum primum nomen, quod genus comprehendit, sine adiectivo sit positum. Fortasse etiam Ciceronis ingenio uberrimo et copiosissimo parum dignum videbitur artificium, quo in eadem re post breve spatium iterum iisdemque verbis significanda varietas quaedam orationis verborum transpositione quaesita est. Quae quidem omnia me adduxerunt ut principium huius loci ita constituendum esse suspicarer: »adiungemus ad hanc labem ignominiamque *mortui* etiam C. Marii nomen? C. Marium, *inquam*, quem vere patrem patriae, parentem vestrae libertatis . . . . . Cetera autem lacunosi libri supplementum esse videtur ad sententiam loci satis inepte confictum. Suspiciosa est locutio »parens rei publicae"; quid in ceteris displiceat supra exposui.

ORATIO PRO P. SESTIO.

§ 10. Recitatur testimonium coloniae Capuae, quam bello Catilinario Sestius virtute sua conservasset. »Non recito decretum officio aliquo expressum vicinitatis aut clientelae aut hospitii, aut ambitionis aut commendationis gratia". Plura eiusmodi decreti quasi fundamenta cogitari possunt, quam duo ea quae enumerantur, ambitio et commendatio. Nam civitates decretis suis non tantum dignitatem alicuius et commodum adiuvabant, sed etiam salutem in iudicio. Itaque particula *aut* ante *ambitionis* deleta legendum est »decretum officio aliquo expressum — ambitionis aut commendationis gratia".

§ 17. Per se nihil Clodius poterat, sed nactus est consules Pisonem et Gabinium »quorum, per deos immortales! si nondum scelera vulneraque inusta rei publicae vultis recordari, vultum atque incessum animis intuemini. Facilius eorum facta occurrent mentibus vestris, si ora ipsa oculis proposueritis". Orator ridicule cohortatur iudices, ut id faciant, quod facilius, i. e. minore et breviore mentis labore, earum rerum memoriam revocaturum est, quas nondum recordari volunt. *Nondum* delendum videtur.

§ 22. Iterum interpolatorem me deprehendisse mihi videor in »Ego autem — vere dicam, iudices — tantum esse in homine sceleris, audaciae, crudelitatis, quantum ipse cum re publica sensi, numquam putavi: nequam esse hominem et levem et falsa opinione, errore hominum ab adolescentia commendatum sciebam". Nihil interest inter falsam opinionem hominum et errorem: et asyndeton h. l. minime ferendum est. »Errore hominum" Ciceronis esse arbitror, »falsa opinione" magistri. Cf. Or. in Pison. § 1. »Obrepsisti ad honores errore hominum".

§ 24. »Sed ita est, iudices: ut si gladium parvo puero aut si imbecillo seni aut debili dederis, ipse impetu suo nemini noceat, sin ad nudum vel fortissimi viri corpus accesserit, possit acie ipsa et ferri viribus vulnerare: sic cum hominibus enervatis atque exsanguibus consulatus tamquam gladius esset datus, qui per se pungere neminem umquam potuissent, ii summi imperii nomine armati tantam rem publicam contrucidaverunt". Inepte hoc loco tamquam diversi generis proponitur senex imbecillus et senex debilis. Legendum est »imbecillo seni *ac* debili". In »armati tantam rem publicam contrucidaverunt" *tantam* coniecturae debetur; libri habent: »armati tam rem p.". Equidem praefero »*totam* rem p." quemadmodum § 33. »universa" res publica deleta fuisse dicitur, et § 51. »omnis" perdita. Sequitur »Foedus fecerunt cum tribuno pl. palam, ut ab eo provincias acciperent quas ipsi vellent, exercitum et pecuniam quantam vellent, ea lege, si ipsi prius tribuno pl. afflictam et constrictam rem publicam tradidissent: id autem foedus meo sanguine ictum sanciri posse dicebant". Foedus sanguine ictum, i. e. caesis hostiis consecratum, nullo praeterea modo sanciri potest: nam fusus hostiae sanguis foederis sanctio est. Suspicor »sanciri" interpretamentum esse infinitivi *ici* »id autem foedus meo sanguine *ici* posse dicebant" Cf. Or. in Pison. § 28: »foedus quod meo sanguine — iceras, frangere noluisti". Orator rem ordine proponit: primum inter consules et tribunum pl. de pactione convenerat, tum de solemnibus foederis deliberant et circumspiciunt quo id sanguine possint sancire.

In vulgata lectione foedus Ciceronis sanguine ictum nova res est, quae subito proponitur cuiusque mentio in superioribus non satis praemunita est.

§ 34. »Isdemque consulibus sedentibus atque inspectantibus lata lex est —. Isdemque consulibus inspectantibus servorum delectus habebatur —. Isdemque consulibus arma in templum Castoris palam comportabantur —: nullus erat senatus, nihil reliqui magistratus; unus omnem omnium potestatem armis et latrociniis possidebat, non aliqua vi sua, sed cum duo consules a re publica provinciarum foedere retraxisset, insultabat, dominabatur, aliis pollicebatur, terrore ac metu multos, plures etiam spe et promissis tenebat". Quis non sentit temporis indicationem in »isdemque consulibus arma comportabantur" ab hoc loco alienam esse. Excidit participium, quod significabat nihil egisse consules, cum arma comportarentur, vel etiam comprobasse quae contra civium libertatem parabantur, cf. § 35: fortasse legendum est: »isdemque consulibus *conniventibus*". Vide in Pis. § 11. Sed quaerant alii an ipsum vocabulum reperiant. In sequentibus satis erit ad insulsum additamentum »aliis polliceri" digitum intendisse. Neque enim apparet qui sint »alii" et res ipsa mox recurrit in: »plures etiam spe et promissis tenebat".

§ 60. Publicavit Clodius regnum Ptolemaei Cyprii cum ipsius bonis omnibus. »At etiam eo negotio M. Catonis splendorem maculare voluerunt, ignari quid gravitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret, quae in tempestate saeva quieta est et lucet in tenebris et pulsa loco manet tamen atque haeret in patria". Nihil est »virtus quae pulsa loco manet atque haeret in patria". Sententiae accommodatum videtur »manet tamen atque haeret *impavida*". Sed alii fortasse meliora reperient.

§ 64. »His de tot tantisque iniuriis in socios — consulum querela esse debuit: in eius magistratus tutela reges atque exterae nationes semper fuerunt". In altera parte sententiae

ratio reddenda est, qua de causa consulum querela esse debuerit. Ergo legendum est »in *cuius* magistratus tutela".

§ 69. Nam ex novem tribunis, quos tunc habueram, unus me absente defluxit, qui cognomen sibi ex Aeliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis eius esse, quam generis videretur". Inepte in Aelium iactatur, quod ideo Liguris cognomen arripuerit, ut magis natione Ligur videretur, quam — sed haereo — nam cetera non modo inepta sunt, sed exitum non habent. Pro librorum *quos magis* non *quo magis* sed *quod magis* reponendum erat: i. e. Aelius ex multis gentis suae cognominibus id sibi delegit, quod, si mores hominis spectas, magis nationis eius esse quam generis videri possit. Persimilis locus est in Cluentiana § 52: »Quid tu, inquit, Paete? — hoc enim sibi Staienus cognomen ex imaginibus Aeliorum delegerat, ne, si se Ligurem fecisset, nationis magis quam generis uti cognomine videretur".

§ 90. »(Milo) perfecit ut quoniam sibi in illum (Clodium) legibus uti non liceret, illius vim neque in suo neque in rei publicae periculo pertimesceret. Quo modo igitur hoc in genere praesidii comparati accusas Sestium, cum idem laudes Milonem"? Nisi fallor »hoc in genere" omnia continent quae orator significare volebat. In oratione vulgatae editionis praesidii comparati mentio eum locum occupat, ut in altero membro eiusdem rei significatio redire debeat: »praesidii comparati accusas Sestium, cum idem laudes in Milone". »Praesidii comparati" interpolatum esse videtur.

§ 92. »Atque inter hanc vitam perpolitam humanitate et illam immanem nihil tam interest quam ius atque vis. Horum utro uti nolumus, altero est utendum. Vim volumus exstingui, ius valeat necesse est, id est iudicia quibus omne ius continetur; iudicia displicent aut nulla sunt, vis dominetur necesse est. Hoc vident omnes; Milo et vidit et fecit, ut ius experiretur, vim depelleret. Altero uti voluit, ut virtus audaciam vinceret; altero usus necessario est, ne virtus ab audacia vinceretur". Iterum interpolationem suspicor. Nam

in locutionibus quales sunt »et dixit et fecit" »et vidit et fecit" faciendi verbum peculiarem habet significationem hanc, ut dicatur aliquis facta adiunxisse et accommodasse ad verba, ad animi sensum. Exemplum est in § 86. »Hoc sentire prudentiae est, facere fortitudinis: et sentire vero et facere perfectae cumulataeque virtutis". Hanc verbi vim non perspexit qui addidit »ut ius experiretur, vim depelleret". Si perspexisset, intellexisset faciendi verbi ita nisi absolute poni non posse.

In sequenti § 93. nomina Gabinii et Pisonis interposita vim orationis mirifice frangunt cursumque retardant.

§ 113. »Fuit collegium nuper tribunicium in quo tres minime, duo vehementer populares existimabantur. Ex iis qui populares non habebantur — duo a populo Romano praetores video esse factos —; iam de C. Fannio — quod iudicium populi Romani in honoribus eius futurum sit nemini dubium esse debet. Quid? populares illi duo, quid egerunt? Alter — non tenuit eum locum in quem, nisi popularis esse voluisset, facile pervenisset. Alter — aedilitatem petivit cum bonis viris et hominibus primis, sed non praestantissimis opibus et gratia: tribum suam non tulit, Palatinam denique — perdidit". Non agitur de actionibus popularium tribunorum, sed de fructu dignitatis quum ex studio populi perceperunt. Itaque suspicor Ciceronem scripsisse: »Quid populares illi duo"? sine »quid egerunt".

CICERO PRO MURENA XIII. 29. XVIII. 40. ET XXII. 46.

Mendum alitur in verbis Tullianis pro Murena XIII. 29: »Ut aiunt in Graecis artificibus eos auloedos esse qui citharoedi fieri non potuerint, sic *nonnullos* videmus qui oratores evadere non potuerint eos ad iuris studium devenire." Vitiosa est ver-